

РОБЪРТ ШЕКЛИ

СВЕТЪТ НА СЪНИЩАТА

Превод от английски: Рени Димитрова, 1997

chitanka.info

*В безкрайността на всеки цикъл
съществуват безкраен брой светове — AET DE
PLACITUS RELIQUAE^[1].*

Ланигън отново сънуваше съня и успя да се събуди с прегракнал вик. Той седна в леглото и се огледа във виолетовия здрач. Бе стиснал зъби, а устните му бяха изпънати в еластична усмивка. Усети до себе си жена си Естел, която се размърда и също седна. Ланигън не я погледна. Все още обхванат от съня си, той зачака осезаемите доказателства на своя свят.

Един стол бавно проплува през обсега на погледа му и се прилепи до стената с тих удар. Лицето на Ланигън се отпусна леко. После ръката на Естел докосна неговата. Би трябвало това да го успокои, но ръката ѝ пареше като основа.

— Хайде — изрече тя. — Изпий това.

— Не — отвърна Ланигън. — Вече съм добре.

— Все едно. Изпий го.

— Не, не искам. Наистина съм добре.

Засега се бе отървал напълно от хватката на кошмара. Отново си беше той и светът си бе онзи, с който бе свикнал. А това бе твърде скъпо за Ланигън. Той не искаше да се откаже от него сега, дори и посредством успокоителното действие на лекарството.

— Същият сън ли беше? — попита го Естел.

— Да, съвсем същият... Не желая да говорим за него.

— Добре — отвърна Естел. (Тя се опитва да ме успокои, помисли Ланигън. Иначе я плаша. Аз плаша и самия себе си.)

— Колко е часът, мили? — попита тя.

Ланигън погледна часовника си.

— Шест и петнадесет. — Но докато го казваше, часовата стрелка отскочи конвулсивно напред. — Не, седем без пет.

— Не можеш ли пак да заспиш?

— Мисля, че не. По-добре да стана.

— Чудесно, скъпи — Естел се прозя, затвори очи, после ги отвори отново. — Скъпи, не мислиш ли, че е добре да се обадиш... —

попита тя.

— Имам среща с него за дванадесет и десет — каза Ланигън.

— Чудесно — Естел отново затвори очи. Докато Ланигън я гледаше, тя заспа. Кестенявата ѝ коса се оцвети в бледосиньо и тя въздъхна тежко.

Ланигън стана от леглото и се облече. Той бе по-скоро едър мъж, необичайно лесен за разпознаване. Чертите му се запомняха. Имаше обрив по врата. Нямахше други отличителни белези с изключение на повтарящия се сън, който го подлудяваше.

Следващите няколко часа прекара при входната врата, наблюдавайки избухването на звездите в утринното небе.

По-късно тръгна да се разходи. Като за късмет се натъкна на Джордж Торстейн само на две пресечки от дома си. Преди няколко месеца той бе разказал на Торстейн за съня си. Торстейн беше безцеремонен, откровен човек, който твърдо вярваше в това, че човек може да си помогне сам, в дисциплината, практичността, здравия разум и други, още по-обикновени неща. Неговото твърдоглавие и реализъм тогава бяха донесли моментно успокоение на Ланигън. Но сега това го дразнеше. Хора като Торстейн несъмнено бяха солта на земята и скелетът на страната. Но за Ланигън, който се бореше с неуловимото (и губеше тази борба), Торстейн се бе превърнал от облекчение в ужас.

— Е, Том, как си, момче? — поздрави го Торстейн.

— Чудесно — отвърна Ланигън. — Чудесно. — Той кимна любезно и продължи да се движи под нежното зелено небе. Но човек не можеше да се отърве толкова лесно от Торстейн.

— То, момчето ми, мислех си за твоя проблем — каза Торстейн. — Доста се разтревожих за теб.

— Ами, благодаря ти — отвърна Ланигън. — Но всъщност нямаше защо да се тревожиш...

— Правя го, защото така искам — изрече Торстейн простата си истина. — Аз се интересувам от хората, Том. Винаги съм го правил. Още от малък. А пък с теб сме приятели и съседи отдавна.

— Вярно — мрачно промълви Ланигън. (Най лошото е, когато имаш нужда от помощ, да си принуден да я приемеш.)

— Е, добре, Том, аз мисля, че една малка почивка може да ти помогне.

Торстейн имаше лесен отговор за всичко. Понеже се опитваше да лекува душевни страдания, а не беше лекар, той обикновено не предписваше лекарство, което можеш да намериш навсякъде.

— Този месец наистина не мога да си позволя почивка — каза Ланигън. (Небето сега бе оцветено в охра и розово. Три бора бяха увехнали, а един дъб се бе превърнал в кактус.)

Торстейн се засмя сърдечно:

— Момче, ти не можеш да си позволиш да не вземеш почивка сега! Това не ти ли е минавало през ума?

— Не, мисля, че не.

— Е тогава *помисли си!* Ти си изморен, напрегнат и изморен. Работил си прекалено усилено.

— Цяла седмица бях болнични — отвърна Ланигън. Той погледна часовника си. Златната кутийка се бе превърнала в олово, но като че показваше времето точно. Бяха изминали почти два часа, откакто бе започнал този разговор.

— Това не е достатъчно — говореше Торстейн. — Прекарал си си времето тук в града, в близост до работата си. На теб ти трябва природа. Том, кога за последен път си бил на екскурзия?

— На екскурзия ли? Мисля, че никога не съм ходил.

— Ето, виждаш ли? Момче, ти трябва да се върнеш към действителността. Не към улиците и сградите, а към планините и реките.

Ланигън погледна отново часовника си и с облекчение установи, че той пак е златен. Беше доволен. Бе платил шестдесет долара за тази кутийка.

— Дървета и езера — продължаваше да опява Торстейн. — Да усетиш как тревата расте под краката ти, да видиш как високите черни планини пътуват по златистото небе...

Ланигън поклати глава.

— Бил съм в провинцията, Джордж. Тя не означава нищо за мен.

Торстейн настоя:

— Ти трябва да се махнеш от тази изкуствена среда.

— На мен всичко ми се вижда еднакво изкуствено — каза Ланигън. — Дървета или сгради. Няма разлика.

— Сградите ги правят хора — възмути се Торстейн. — А дърветата са сътворени от Бога.

Ланигън се съмняваше и в двете, но нямаше намерение да споделя това с Торстейн.

— Може и да си прав. Ще си помисля.

— Непременно — каза Торстейн. — Знам идеалното място. Намира се в Мейн, Том, и е съвсем близо до онова малко езеро...

Торстейн беше майстор на безкрайните описания. За щастие на Ланигън той се разсея. На отсрещната страна на улицата една къща избухна в пламъци.

— Хей, чия е тази къща? — попита Ланигън.

— На Макълби — отвърна Торстейн. — За втори път през този месец гори.

— Може би трябва да съобщим?

— Прав си. Аз ще го направя — каза Торстейн. — Запомни какво ти казах за онова място в Мейн, Том.

Торстейн се обърна и тръгна, и в този момент се случи нещо доста смешно. Когато той стъпи върху платното, бетонът под левия му крак се втечни. Торстейн, който не очакваше такова нещо, потъна в него до глезена. И понеже се бе засилил напред, падна върху улицата.

Том побърза да му помогне, преди бетонът да се е втвърдил отново.

— Добре ли си? — попита той.

— Изкълчих си проклетия глезен — измърмори Торстейн. — Няма нищо, мога да ходя.

Той закуцука да съобщи за пожара. Ланигън остана на мястото си и се загледа. Прецени, че огънят се е запалил от неконтролирано горене. След няколко минути, както и очакваше, той загасна самостоятелно, така както бе и започнал.

Човек не би трябвало да се радва на нещастията на другите, но Ланигън не можа да се сдържи да не се изсмее, като се сети за изкълчения глезен на Торстейн. Сега даже и внезапното наводнение по главната улица не можеше да развали настроението му.

После си спомни съня и паниката го обхвана отново. Тръгна бързо към кабинета на лекаря.

Кабинетът на доктор Сампсън тази седмица беше малък и тъмен. Старото сиво канапе го нямаше, а на негово място стояха два стола

стил „Луи Петнадесети“ и един хамак. Изтърканият килим се бе подновил сам и върху червеникавокафявата покривка имаше изгорено от цигара. Но портретът на Андreti си бе на обикновеното място върху стената и големият пепелник с неопределена форма бе безупречно чист.

Вътрешната врата се отвори и доктор Сампсън се показа.

— Здравсти — каза той. — Момент. — Главата му се прибра.

Сампсън беше точен. По часовника на Ланигън бяха минали точно три секунди, докато той свърши работата си. След миг Ланигън бе сложен да легне върху кожената кушетка с чиста хартиена кърпа под главата. А доктор Сампсън вече говореше:

— Е, Том, как вървят работите?

— По същия начин — каза Ланигън. — По-лошо даже.

— Сънят ли?

Ланигън кимна.

— Нека поговорим отново за това.

— Не ми се иска — възрази Ланигън.

— Страх ли те е?

— Повече от всякога.

— Дори и сега?

— Да. Особено сега.

Последва минута терапевтично мълчание. После доктор Сампсън заговори:

— И преди си говорил за страха си от този сън. Но никога не си ми казал *защо* толкова се боиш от него.

— Ами... Струва ми се толкова глупаво.

Лицето на Сампсън беше сериозно, спокойно и сдържано. Лице на човек, който не вижда нищо глупаво, който изобщо не намира това за глупаво. Може и да беше поза, но за Ланигън това носеше успокоение.

— Добре, ще ви кажа — каза внезапно той. После млъкна.

— Продължавай — насърчи го Сампсън.

— Ами то е защото мисля, че някак си нещо не го разбирам...

— Да, продължавай — каза Сампсън.

— Ами то е защото светът от съня ми някак се превръща в реалност. — Той млъкна отново, но после заговори бързо. — И някой

ден ще се събудя, и ще се *намеря* в него. И тогава онзи свят ще бъде реалният, а този ще бъде сън.

Той се извърна, за да види какво впечатление е направило това признание на Сампсън. Но ако докторът се бе разтревожил, той не го показва. Той тихо палеше лулата си с тлеещия връх на показалеца си. После духна пръста си и заговори.

— Да, слушам те, моля продължавай.

— Да продължавам ли? Но това е всичко. Няма друго!

Върху тъмносилавия килим на Сампсън се появи петно, колкото две стотинки. То потъмня, уплътни се и се издигна във вид на малко плодно дърво. Сампсън откъсна един от червените плодове, помириса го и го остави върху бюрото си. Той погледна строго и тъжно към Ланигън.

— Говорил си ми за този свят от сънищата си и преди, Том.

Ланигън кимна.

— Разговаряхме, проследихме произхода им, търсихме значението им. През изминалите месеци мисля, че открихме защо ти е било *необходимо* да се измъчваш от страх заради този кошмар.

Ланигън кимна нещастно.

— И въпреки това ти отказваш да вникнеш в това — заговори Сампсън. — Ти всеки път забравяш, че светът от сънищата ти е *сън*. Нищо друго освен един сън, който се развива по законите на съня, измислени от теб, за да удовлетвориш физическите си нужди.

— Искане ми се да можех да повярвам в това — каза Ланигън. — Проблемът е, че светът от сънищата ми е толкова дяволски истински.

— Изобщо не е така — отвърна Сампсън. — Единствено твоето заблуждение е херметично затворено и самоподдържащо се. Действията на човека се основават на известни заключения по отношение на природата и света. Ако се имат предвид тези заключения, действията на човек са напълно разумни. Но промяната на тези фундаментални аксиоми е почти невъзможна. Например как би доказал на някого, че не е контролиран от тайни радиовълни, които само той може да чува?

— Разбирам — промърмори Ланигън. — Аз ли съм такъв?

— Да, Том, всъщност ти си точно такъв. Ти искаш от мен да ти докажа, че този свят е реален, а светът от съня ти е фалшив. Ти

предлагаш да се откажеш от своята фантазия, ако аз ти дам необходимите доказателства.

— Да, точно така! — възкликна Ланигън.

— Но аз не мога да ти ги дам, разбираш ли — каза Сампсън. — Природата на света е очевидна, но не доказуема.

Ланигън се замисли.

— Виж, док, аз не съм толкова луд като онзи с тайните радиовълни, нали?

— Не, не си. Ти си по-разумен, по-рационален. Ти изпитваш съмнения относно реалността на света, но за щастие ти имаш съмнения също и по отношение на заблудата си.

— Тогава нека опитаме — каза Ланигън. — Аз разбирам твоя проблем, но кълна ти се, че ще приема всичко, което бих могъл да се убедя да приема.

— Всъщност това е извън моята област — отвърна Сампсън. — Този тип убеждения се нуждаят от метафизик. Мисля, че не съм твърде умел в тази област...

— Опитай — замоли го Ланигън.

— Добре. — Челото на Сампсън се смръщи, когато той се замисли дълбоко. — Струва ми се, че ние проверяваме света чрез сетивата си и поради това в крайна сметка приемаме за вярно тяхното доказателство.

Ланигън кимна и докторът продължи:

— И така, ние знаем, че нещо съществува, защото нашите сетива ни казват, че то съществува. Как проверяваме точността на нашите наблюдения? Като ги сравняваме със сензорните възприятия на други хора. Ние знаем, че нашите сетива не ни лъжат, когато сетивата и на други хора потвърдят съществуването на въпросното нещо или събитие.

Ланигън се замисли.

— Затова реалният свят е онова, което повечето хора смятат, че е — каза той.

Сампсън изви уста.

— Казвах ти, че не съм силен в метафизиката — каза той. — И въпреки това мисля, че тя е приемлива за този опит.

— Да... Но да предположим, че всички тези наблюдатели се лъжат. Например да предположим, че има много светове и много

реалности, а не само един. Да предположим, че има едно единствено действително съществуване от безкраен брой такива. Или да предположим, че естеството на действителността само по себе си може да се променя и че аз по някакъв начин съм способен да проследя тази промяна.

Сампсън въздъхна, откри един малък зелен прилеп под сакото си и без да мисли, го уби с линията.

— Ти си прав — каза той. — Аз не мога да не се съглася с твоите предположения. Но мисля, Том, че трябва отново да направим разбор на целия ти сън.

Ланигън се намръщи.

— Наистина предпочитам да не го правим. Имам чувството...

— Знам — усмихна се леко Сампсън. — Но това ще докаже или отрече всичко веднъж завинаги, нали?

— Предполагам — каза Ланигън. Той се осмели — неразумно — и каза: — Добре де, по начина, по който започва моят сън...

Докато го казваше, ужасът го завладя изцяло. Той се почувства замаян, болен, ужасен. Опита се да стане от кушетката. Лицето на доктора се надвеси отгоре му. Той видя блясъка на метал и чу Сампсън да казва: „Опитай да се успокоиш... Стегни се... Опитай да мислиш за нещо приятно.“

После или Ланигън, или светът изчезнаха.

Ланигън и/или светът се завърнаха в съзнание. Може би беше минало време или пък не бе минал и миг. Може да беше се случило нещо или нищо. Ланигън седна и погледна Сампсън.

— Как се чувстваш сега? — попита Сампсън.

— Добре съм — каза Ланигън. — Какво стана?

— Прилоша ти. Стой спокойно.

Ланигън се излегна и се опита да се успокои. Докторът седеше зад бюрото си и пишеше. Ланигън преброи до двадесет със затворени очи и после внимателно ги отвори. Сампсън продължаваше да пише.

Ланигън огледа стаята, преброи петте картини по стените, преброи ги отново, погледна зеления килим, намръщи се и отново затвори очи. Този път преброи до петдесет.

— Е, искаш ли да си поговорим? — попита Сампсън, когато затвори бележника си.

— Не, не сега — каза Ланигън. (Пет картини, зелен килим.)

— Както искаш — каза докторът. — Аз мисля, че сеансът ни свършва. Но ако желаеш да си полегнеш в приемната...

— Не, благодаря. Ще си ида у дома — каза Ланигън.

Той стана, премина по зеления килим към вратата, погледна отново към петте картини и доктора, който му се усмихна окуражително. После Ланигън излезе през вратата, премина през приемната и външната врата. Мина по коридора и стълбите и излезе на улицата.

Вървеше и гледаше дърветата, чиито зелени листа се помръдваха леко и предвидимо от лекия ветрец. Имаше движение на коли по улицата, които вървяха бавно от едната страна надолу, а от другата нагоре. Небето бе стабилно синьо и явно е било такова от известно време насам.

Сън? Той се ощипа. На сън ли се щипе? Не се е събудил. Той извика. На сън ли вика? Още спи.

Намираще се в познатото място от кошмара си. Но това бе продължило много повече от друг път. Следователно вече не беше сън. (Сънят е по-кратък от живота, а животът вече не е сън.) Ланигън бе направил промяната. Или промяната бе станала с Ланигън. Невъзможното се бе получило чрез простото действие на случката.

Паважът нито веднъж не се помести под краката му. Там, отсреща, се намираще Първа национална градска банка. Тя си бе там и вчера, и щеше да бъде там утре. Гротескно лишена от възможности, тя никога нямаше да се превърне в гробница, в самолет или скелет на праисторическо чудовище. Щеше да си стои упорито там — една бетонна сграда със стъкло и метал, запазила подлудяващата си неподвижност, докато не дойдат хора с инструменти, за да я съборят.

Ланигън вървеше из този вкаменен свят под синьо небе, което свенливо избеляваше по краищата, обещавайки нещо, което никога няма да изпълни. Колите се движеха вдясно, хората пресичаха на кръстовищата, часовниците показваха едно и също време.

Някъде отгатък града се простираще полето, но Ланигън знаеше, че тревата не расте под краката. Тя просто е там и естествено расте, но незабележимо за сетивата. И планините продължаваха да бъдат черни

и високи, но това бяха гиганти, спрели внезапно, които никога нямаше да тръгнат към златистото (или червено, или зелено) небе.

Това бе един замръзнал свят. Това бе свят на бавно движение, на ред, рутина и навик. Това беше свят, в който странното чувство на досада бе не само възможно, но и неизбежно. Това бе светът, в който промяната, тази субстанция на скоростта, бе редуцирана до бавно и лепкаво нежелание.

Поради това вече не бе възможна магията на променливия свят. А без магия никой не можеше да живее.

Ланигън изкрещя. Той крещеше, а хората се събираха наоколо му и го гледаха (но нито правеха нещо, нито се променяха). А после пристигна един полицай, точно както и трябваше (но слънцето не промени формата си нито веднъж). След това по непроменената улица пристигна линейка (но без тропети, без тропот, на четири колела вместо по-приятните три или двадесет и пет). И санитарите го закараха в една сграда, която се намираще точно там, където те очакваха да бъде. А там започна едно голямо съвещание на хора, които си стояха непроменени през цялото време и му задаваха въпроси в една стая с безжалостно бели стени.

Те предписаха почивка, тишина, успокоителни. Това, за негов ужас, бе точно отровата, която Ланигън се опитваше да изхвърли от тялото си. Те, естествено, му дадоха свръхдоза.

Той не умря. Явно отровата не е била достатъчно силна. Затова пък полудя напълно. Изписаха го след три седмици като идеалния пациент, оздравял напълно.

Сега той ходи насам-натам и вярва, че промяната е невъзможна. Станал е мазохист и се наслаждава на безочливото постоянство на нещата. Станал е садист и възпява пред другите божествения механичен порядък на нещата.

Той се е потопил напълно в своята лудост или в лудостта на света във всичко, с изключение на едно. Не е щастлив. Защото редът и щастието са две противоречиви състояния, които вселената все още не е успяла да помири.

[1] Вечно е само онова, което ни харесва. (лат.) ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.